

Nr 89.

Av herrar **Pettersson** och **Franzén**, om anslag till föreningen *Gotlands fornvänner för beredande av arvode åt en helårsanställd amanuens.*

Med hänsyn till den stora mängden ärenden rörande dels Gotlands fasta fornlämningar från förhistorisk tid och medeltid, dels kulturhistoriskt värdefulla byggnadsverk och andra minnesmärken från skilda tider är det förenat med större svårigheter att på ett tillfredsställande sätt sörja för den praktiska fornminnes- och kulturvården på Gotland än inom andra landsantikvariedistrikt.

I motsats till flertalet övriga landsantikvarier, som samtidigt äro chefer för stora museer, har landsantikvarien på Gotland ingen fast anställd, akademiskt utbildad medarbetare. Utöver det belopp, som föreningen Gotlands fornvänner under senare år kunnat ställa till förfogande till avlöning under 3 månader årligen åt en amanuens, ha tillfälliga anslag utverkats av kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien för att under ytterligare några månader kunna bereda landsantikvarien absolut nödvändig hjälp. Genom den ständiga överbelastningen av landsantikvarietjänsten ha dock i viss utsträckning undersökningar dessutom fått skötas direkt ifrån riksantikvarieämbetet, varigenom extra kostnader för resor m. m. uppstått.

Redan vid riksdagens revisorers besök på Gotland 1949 uppmärksammades av dem de svårigheter varunder landsantikvarien arbetade, och med anledning av de upplysningar revisorerna då inskaffade yttrade de i sin berättelse (del I, s. 192) följande:

Vad den praktiska kulturminnesvården på Gotland i övrigt beträffar, finna sig revisorerna kunna vitsorda värdet av den verksamhet, som trots svårigheter av olika slag bedrivs på förevarande område. Att denna verksamhet i största möjliga utsträckning underlättas och stödjes är uppenbarligen en allmän angelägenhet av vikt. Till de konkreta förslag härutinnan som riksantikvarien framfört anse sig revisorerna dock icke böra taga ställning. Revisorerna förutsätta emellertid, att ifrågakvarande synpunkter komma att i görligaste mån beaktas vid behandlingen av vederbörande kulturvårdande myndigheters riksdagspetita.

Sedan 1949 ha förhållandena på intet sätt förbättrats utan svårigheterna i stället betydligt ökat dels på grund av det allmänna ekonomiska läget, som inte minst när det gäller byggnadsunderhåll gjort arbetet mera svår-
bemästrat, dels på grund av svårigheten att under nuvarande brist på färdigutbildade museimän få en effektiv hjälp åt landsantikvarien så länge

amanuensstjänsten har tillfällig karaktär med tjänstgöring endast under sommarhalvåret.

Landsantikvariens arbetsuppgifter ha dessutom ständigt ökats. Härtill samverka en rad omständigheter. Främst bland dessa må nämnas tillkomsten av ny fornminneslag år 1942, varigenom vissa helt nya grupper av minnesmärken blivit föremål för lagens skydd. Även vissa andra författningar ha tillkommit, såsom ny byggnadsstadga och ny byggnadslag m. fl., vilka innehålla stadganden, som beröra de kulturminnesvårdande organens verksamhetsområde.

Kyrkorestaureringarna på Gotland ha på senare år avsevärt ökat i omfattning, sedan en rikskollekt årligen ställts till domkapitlets i Visby förfogande att utdelas till församlingarna såsom bidrag till kyrkornas underhåll och sedan byggnadsstyrelsen erhållit möjlighet att kostnadsfritt lämna församlingarna restaureringsförslag för kyrkorna, utarbetade av sakkunniga arkitekter. Restaureringsarbetenas utförande kräver kontinuerlig tillsyn av landsantikvariern, som har att därunder lämna de detaljanvisningar, vilka ur antikvarisk och kulturhistorisk synpunkt äro behöfliga, samt att göra byggnadsarkeologiska undersökningar, vilka bliva möjliga i samband med putsavknackningar eller golvuppbrytningar etc.

På grund av de rådande svårigheterna att få till stånd nybyggnader ske i allt större utsträckning ombyggnader av gamla hus och gårdar på ön. Kulturhistoriska anvisningar måste därvid lämnas av landsantikvariern.

Det genom moderna maskiner effektiviserade jordbruket och talrika nyodlingsprogram beröra på Gotland ständigt fornlämningar och kräva omedelbart ingripande av landsantikvariern. Då ofta tidskrävande undersökningar av på detta sätt påträffade fornminnen enligt lag måste göras innan fornlämningen får borttagas, har emellertid en ensam tjänsteman på Gotland knappast möjlighet att tillmötesgå kravet på hastigt verkställande av sådan undersökning. Kostnaderna för uppehåll i odlingsarbetet komma därvid att betunga den enskilde ägaren.

I egenskap av chef för Gotlands fornsal åligger det landsantikvariern icke blott att omhänderha skötseln av fornsalens samlingar utan även att sörja för att museibesökare liksom svenska och utländska forskare få erforderlig hjälp. Ett särskilt problem för Gotland utgör turistströmmen under sommarmånaderna, då det stora kulturminnesvårdande arbetet ute i fältet av naturliga skäl intensifieras samtidigt som anspråken på sakkunniga visningar i museet måste tillmötesgå.

En förhoppning om viss förbättring av läget ingav statsrådets och chefens för kungl. ecklesiastikdepartementet förslag 1950 om utredning av vissa med landsantikvarieorganisationen sammanhängande spörsmål (statsverksprop., eckl.-dep., 1950). Sedan den väntade utredningen nu synes vara uppskjuten på obestämd tid, ha vi funnit den gotländska fornminnes- och

kulturvårdens läge så svårt, att en lösning av de mest brännande problemen måste åvägbringas med det snaraste.

Föreningen Gotlands fornvänner, som är ägare till Gotlands fornsal och landsantikvariens huvudman, har prövat utvägen att från Gotlands lands- ting och från Visby stad erhålla höjda anslag. Dessa ansökningar ha mötts av stort och välvilligt intresse, men med hänsyn till övriga höga skattekrav har den begärda ökningen nedskurits till sammanlagt 4 000 kronor, vilket belopp knappt motsvarar de ökade avlöningskostnaderna för redan nu anställd personal. Någon möjlighet att inom länet få fram medel för av- löning åt en helårsanställd kvalificerad amanuens finnes för närvarande icke. Icke heller riksantikvarieämbetet lär ha möjlighet att av sina medel lämna några ökade anslag för detta ändamål. Enligt nuvarande löner bör det årliga arvudet för en amanuens beräknas till 12 000 kronor.

Under hänvisning till vad ovan anförts få vi därför hemställa,

att riksdagen måtte besluta anvisa det begärda anslaget
å 12 000 kronor.

Stockholm den 23 januari 1952.

Georg Pettersson.

Nils Franzén.